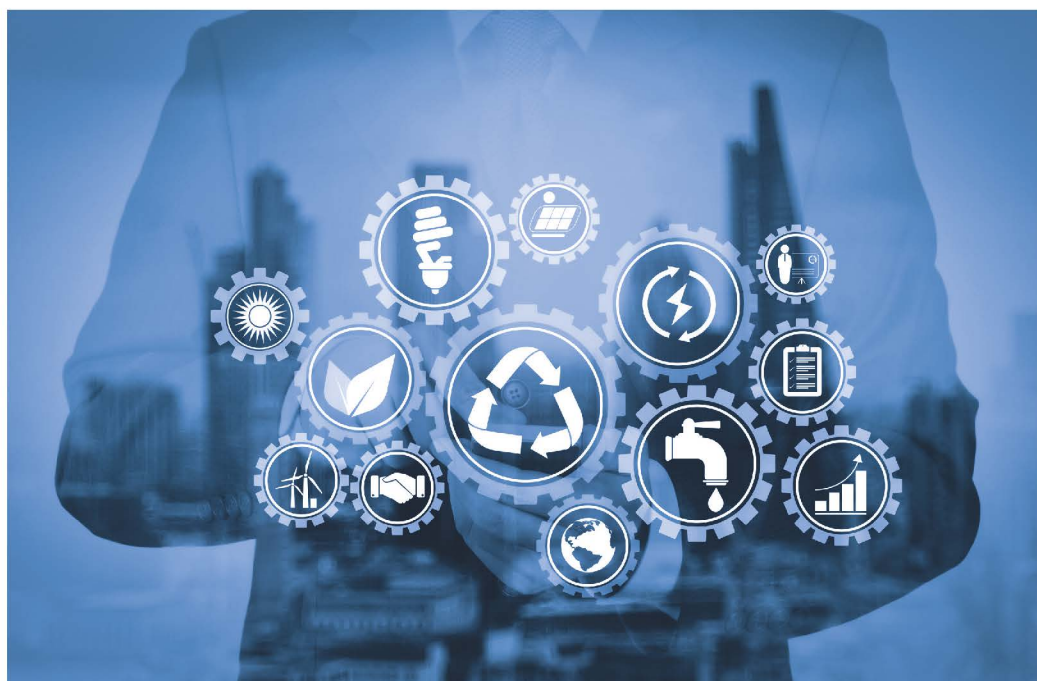

Ekonomia

Wpływ bezpieczeństwa finansowego na zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa

Magdalena Kowalska
Anna Misztal

**Wpływ bezpieczeństwa
finansowego
na zrównoważony
rozwój przedsiębiorstwa**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Ekonomia

Wpływ bezpieczeństwa finansowego na zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa

Magdalena Kowalska
Anna Misztal

**WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO**

Łódź 2020

Magdalena Kowalska, Anna Misztal – Uniwersytet Łódzki
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Katedra Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 39

RECENZENT

Jan Więcek

REDAKTOR INICJUJĄCY

Beata Koźniewska

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Joanna Balcerak

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Agencja Reklamowa Efectoro

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/Everythingposs

© Copyright by Magdalena Kowalska, Anna Misztal, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.09593.19.0.K

Ark. wyd. 6,5; ark. druk. 8,625

ISBN 978-83-8142-908-5

e-ISBN 978-83-8142-909-2

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział 1	
Rozwój przedsiębiorstw – wybrane aspekty teoretyczne	11
1.1. Wzrost a rozwój przedsiębiorstwa	11
1.2. Determinanty rozwoju przedsiębiorstw	15
1.3. Etapy rozwoju przedsiębiorstw	16
1.4. Strategie i metody rozwoju przedsiębiorstwa	19
1.5. Studia przypadków	23
1.5.1. Strategia rozwoju Grupy Kapitałowej CD Projekt	23
1.5.2. Strategia rozwoju spółki Asseco Poland SA	24
1.5.3. Strategia rozwoju spółki LPP SA	25
1.6. Pytania problemowe	26
Rozdział 2	
Istota zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw	27
2.1. Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw – wybrane problemy	27
2.2. Zrównoważona przedsiębiorczość	35
2.3. Raportowanie i pomiar zrównoważonego rozwoju	40
2.4. Determinanty zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw	43
2.5. Studia przypadków	45
2.5.1. Zrównoważony rozwój Mostostalu Warszawa SA	45
2.5.2. Działania Grupy Lotos na rzecz zrównoważonego rozwoju	46
2.5.3. Społeczna odpowiedzialność biznesu realizowana przez Orange Polska	47
2.6. Pytania problemowe	48
Rozdział 3	
Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstw – wybrane problemy teoretyczne	49
3.1. Bezpieczeństwo ekonomiczne – ujęcie definicyjne	49
3.2. Istota i wymiary bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa	54

6 Spis treści

3.3. Determinanty i zagrożenia dla bezpieczeństwa finansowego	60
3.4. Zarządzanie bezpieczeństwem finansowym przedsiębiorstwa	62
3.5. Bezpieczeństwo finansowe a zrównoważony rozwój	64
3.6. Studia przypadków	66
3.6.1. Bezpieczeństwo finansowe małych firm w Polsce	66
3.6.2. Bezpieczeństwo finansowe Grupy Solidex	67
3.6.3. Filary bezpieczeństwa finansowego PKN Orlen SA	67
3.7. Pytania problemowe	68
Rozdział 4	
Wskaźnikowa ocena bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw	69
4.1. Sprawozdania finansowe jako źródło wiedzy o poziomie bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa	69
4.2. Memoriałowe i kasowe wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego	77
4.3. Podejście memoriałowe a podejście kasowe do oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa	84
4.4. Studia przypadków	89
4.4.1. Memoriałowa i kasowa ocena bezpieczeństwa finansowego polskich spółek transportowych indeksu mWIG40 w latach 2010–2018	89
4.4.2. Syntetyczna ocena bezpieczeństwa finansowego spółek transportowych notowanych w indeksie mWIG40 w latach 2010–2018	92
4.5. Pytania problemowe	94
Rozdział 5	
Bezpieczeństwo finansowe a zrównoważony rozwój przedsiębiorstw – ewaluacja	95
5.1. Metodyka badania	95
5.2. Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007 – wskaźniki analityczne	97
5.3. Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007 – ocena	109
5.4. Statystyczna ocena zależności między poziomem bezpieczeństwa finansowego a zrównoważonym rozwojem przedsiębiorstw	116
Zakończenie	119
Bibliografia	123
Spis schematów, tabel i wykresów	135

Wprowadzenie

Rzeczywistość społeczno-gospodarcza, globalizacja i gwałtowny rozwój przemysłu oraz nowych technologii teleinformatycznych przyczynił się do zmiany przebiegu procesów gospodarowania i spowodował wzrost poziomu konkurencyjności. Rozwój współczesnych przedsiębiorstw ma charakter wielowymiarowy, odnosi się do zmian o charakterze ilościowym i jakościowym. Ze względu na wielopłaszczyznowość nie jest jednoznacznie definiowany. Mianem tym można określić proces zmian, dotyczący całości lub części przedsiębiorstwa, powodujący poprawę jego pozycji konkurencyjnej. Obejmuje wzrost przedsiębiorstwa oraz zmiany o charakterze jakościowym, dokonujące się zgodnie z ustalonymi prawidłowościami, których celem jest osiągnięcie wymiernych rezultatów.

Podejście badaczy do rozwoju podmiotów gospodarczych ulegało przeobrażeniom. Obecnie jedną z najpopularniejszych koncepcji jest idea zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa, uwzględniająca realizację celów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych. U podstaw jej rozkwitu leży wzrost świadomości społecznej, związanej z negatywnym wpływem działalności gospodarczej na środowisko naturalne oraz konieczność przeciwdziałania zmianom klimatu. Przedsiębiorstwa, realizując idee zrównoważonego rozwoju, podejmują działania na rzecz poprawy sytuacji finansowo-majątkowej, wsparcia dla pracowników i lokalnych społeczności, ograniczenia emisji szkodliwych substancji oraz wdrażają technologie przyjazne środowisku naturalnemu.

Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw ma charakter wielowymiarowy i jest determinowany przez szereg czynników, które można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Do czynników zewnętrznych należą uwarunkowania makroekonomiczne (w tym poziom rozwoju społeczno-gospodarczego krajów), nakłady na badania i rozwój, środki wydatkowane na ochronę środowiska naturalnego, regulacje prawne w zakresie norm ochrony przyrody, świadomość ekologiczna społeczeństwa, poziom konkurencyjności na rynku, system wsparcia dla inicjatyw na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Wśród uwarunkowań wewnętrznych znajdują się: sytuacja finansowo-majątkowa podmiotów gospodarczych i jej perspektywa

w przyszłości, świadomość ekologiczna zarządzających podmiotami gospodarczymi oraz ich pracowników, poziom wiedzy, kultura organizacyjna, przyjęty model i strategia rozwoju działalności gospodarczej.

Jedną z podstawowych determinant zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw jest posiadanie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa finansowego, które jest gwarantem nie tylko bieżącego funkcjonowania, lecz także ożywienia w przyszłości. Jest ono finansową gwarancją istnienia i rozwoju jednostki gospodarczej. Bezpieczeństwo finansowe stanowi stadium pośrednie rozwoju pomiędzy osłoną finansową a wolnością finansową. Odpowiedni jego poziom jest niezwykle istotny z punktu widzenia racjonalnego i efektywnego zarządzania przedsiębiorstwem. Dobra kondycja finansowa umożliwi realizację inwestycji ekologicznych, które są kluczowe dla zrównoważonego rozwoju organizacji. Konieczne jest zatem analizowanie poziomu bezpieczeństwa finansowego za pomocą zestawu wskaźników pozwalających na dokonanie oceny sytuacji finansowo-majątkowej podmiotów gospodarczych.

Prezentowane opracowanie poświęcono w szczególności istocie zrównoważonego rozwoju, zagadnieniom związanym z oceną bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa oraz jego wpływem na zrównoważony rozwój podmiotów gospodarczych. Wpisuje się ono w nurt zarządzania współczesną, świadomą organizacją, dla której kwestie społeczne i środowiskowe mają kluczowe znaczenie. Praca składa się z czterech rozdziałów o charakterze merytoryczno-metodycznym, w których położono nacisk na kwestie teoretyczne, związane z rozwojem i bezpieczeństwem finansowym, oraz rozdziału empirycznego, w którym podjęto próbę oceny wpływu bezpieczeństwa finansowego na zrównoważony rozwój polskich przedsiębiorstw. Rozdział 1. stanowi omówienie podstawowych zagadnień związanych z rozwojem przedsiębiorstwa, jego determinantami, etapami i strategiami. Rozdział 2. opisuje problematykę zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw, zrównoważonej przedsiębiorczości, raportowania i pomiaru zrównoważonego rozwoju oraz czynników decydujących o jego poziomie. W rozdziale 3. zaprezentowano problematykę bezpieczeństwa ekonomicznego, istoty i wymiarów bezpieczeństwa finansowego, zagrożeń dla jego poziomu, zarządzania bezpieczeństwem finansowym oraz zależności między zrównoważonym rozwojem a bezpieczeństwem finansowym. Rozdział 4. zawiera omówienie wybranych aspektów teoretycznych, związanych z rolą sprawozdań finansowych w ocenie bezpieczeństwa finansowego, określeniem znaczenia podejścia memoriałowego i kasowego oraz wskaźnikową weryfikacją jego poziomu. Rozdział 5. przedstawia wyniki badania polskich przedsiębiorstw dotyczącego wpływu poziomu bezpieczeństwa finansowego na ich zrównoważony rozwój.

Omówione zagadnienia są wycinkiem szerokiej, złożonej i podlegającej ciągłej ewaluacji problematyki prowadzenia działalności gospodarczej w dobie globalizacji, zmian w podejściu do ochrony środowiska naturalnego oraz kwestii społecznych. Zaprezentowane problemy teoretyczne mają charakter wybranych zagadnień, opisujących jakże szeroki zakres podjętej problematyki. Autorki

skoncentrowały się na materii szczególnie istotnej z punktu widzenia ekonomii i finansów. Opracowanie może stanowić kompendium wiedzy dotyczącej zrównoważonego rozwoju oraz bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw.

Publikacja jest skierowana do szerokiego grona odbiorców, w tym przede wszystkim do młodzieży akademickiej kierunków ekonomicznych i ochrony środowiska naturalnego, a także czytelników zainteresowanych omawianą problematyką, którzy chcą zdobyć podstawową wiedzę na temat zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw i bezpieczeństwa finansowego.

Rozdział 1

Rozwój przedsiębiorstw – wybrane aspekty teoretyczne

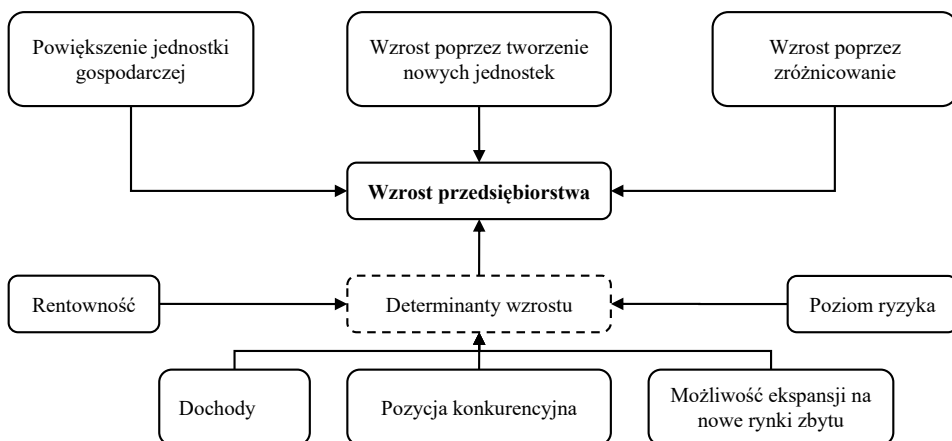
1.1. Wzrost a rozwój przedsiębiorstwa

Zagadnienia związane ze wzrostem i rozwojem przedsiębiorstw należą do najistotniejszych obszarów zainteresowania nauk ekonomicznych i o zarządzaniu. Pojęcia te są ze sobą ściśle związane, choć ich zakres jest różny. Wzrost utożsamiany jest ze zmianami o charakterze ilościowym, natomiast rozwój ma charakter jakościowy (Wierzbic, 2011: 399). W literaturze przedmiotu podkreśla się, że wzrostowi przedsiębiorstwa powinien towarzyszyć jego rozwój (Penrose, 1959; Phelps, Adams, Bessant, 2007; Skalik, 2012: 13–14). Ze względu na wielość podejść, koncepcji, definicji i operacjonalizacji tych terminów stanowią one niezwykle ciekawy i szeroki problem badawczy.

Wzrost przedsiębiorstwa bardzo często jest utożsamiany z sukcesem działalności gospodarczej, stanowi jeden z podstawowych i najważniejszych obszarów zainteresowania zarządzania strategicznego. W literaturze przedmiotu problematyka wzrostu przedsiębiorstwa jest szeroko dyskutowana. Należy podkreślić, że badacze w różny sposób podchodzą do jego konceptualizacji (Wiklund, Patzelt, Shepherd, 2009: 351–352). Oznacza „pozytywną, wymierną zmianę wielkości” (Czarnecki, 2011: 44). Mianem tym można określić „poszerzenie czy też ilościowe pomnażanie jego dotychczasowego dorobku” (Winiarski, 2011: 8). Odnosi się do zwiększenia skali prowadzonej działalności gospodarczej, a do jego oceny wykorzystuje się takie kategorie ekonomiczne jak: dynamika sprzedaży, wielkość zysku, stopa wzrostu zatrudnienia, wartość majątku, udział w rynku, inne wskaźniki, pozwalające na dokonanie oceny sytuacji finansowo-majątkowej oraz skala zmian działalności w czasie (Delmar, 1997; Skowronek-Mielczarek, 2013: 42). Ponadto „umożliwia zarządzającym uzyskanie większej satysfakcji z realizacji własnych celów” (Kurczewska, 2008: 121). Jest procesem zmian, który pojawia się wówczas, gdy zarządzający podmiotami gospodarczymi rozpoczynają wykorzystanie czynników

dotychczas nieużywanych i dążą do jak najefektywniejszego ich użycia (Rodriguez i in., 2003: 291).

Termin „wzrost przedsiębiorstwa” można odnieść do takich zasadniczych kwestii jak: powiększenie danej jednostki gospodarczej, wzrost poprzez tworzenie nowych jednostek oraz zróżnicowanie, który jest związany z wchodzeniem na nowe rynki zbytu, wprowadzaniem nowych produktów i/lub usług, fuzjami oraz przejęciami (schemat 1.1). Wzrost przedsiębiorstwa może być również odnoszony do jego wymiarów i liczebności (Ackoff, 1993).

Schemat 1.1. Wzrost przedsiębiorstwa i jego determinanty

Źródło: opracowanie własne na podstawie Katz, Kahn, 1966; Abouzeedan, Busler, 2004: 155.

Wzrost przedsiębiorstwa jest determinowany przez szereg czynników, w tym rentowność, uzyskiwane dochody, możliwości ekspansji na nowe rynki zbytu, pozycję konkurencyjną, poziom ryzyka (Abouzeedan, Busler, 2004: 155). Ponadto zależy od wieku podmiotu gospodarczego, branży, w której firma funkcjonuje, poziomu kapitału intelektualnego, konkurencyjności na rynku, poziomu nakładów na badania i rozwój, poziomu innowacyjności, postępu technologicznego.

W literaturze przedmiotu istnieje szereg klasyfikacji teorii związanych ze wzrostem przedsiębiorstwa. Przykładem może być tu podział na cztery podstawowe grupy (O’Farrell, Hitchens, 1998: 1365–1383; Kurczewska, 2008: 121):

- 1) statyczne modele równowagi;
- 2) stochastyczne modele wzrostu przedsiębiorstw;
- 3) teorie oparte na zarządzaniu strategicznym;
- 4) teorie faz wzrostu przedsiębiorstwa.

Interesujące teorie dotyczą faz wzrostu przedsiębiorstwa. Badacze wyróżniają różne ujęcia i podziały etapów rozwoju organizacji. Przykładem mogą tu być następujące klasyfikacje (Golik-Górecka, Skonieczka, 2018: 50–51):

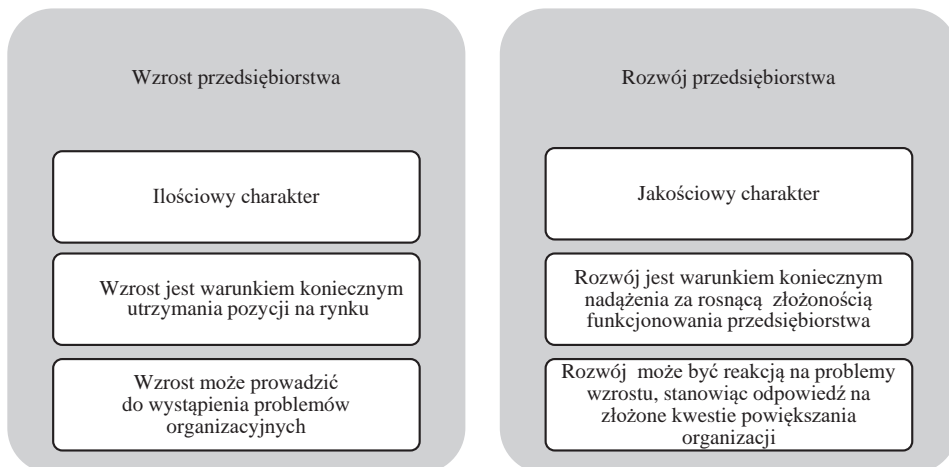
- Chandler (1962): wstępna ekspansja i akumulacja zasobów, racjonalizacja ich wykorzystania, ekspansja i dywersyfikacja, rozwój nowej struktury;
- Churchill i Lewis (1983): egzystencja, walka o przetrwanie, sukces ze spadkiem zaangażowania, sukces – wzrost, rozkwit, dojrzałość w zakresie zasobów;
- Flamholtz (1986): nowe przedsięwzięcie, ekspansja, profesjonalizacja, dywersyfikacja, integracja, upadek/restrukturyzacja;
- Monstedten (1995): faza przedzałożycielska, start, samoorganizacja, delegacja, różnicowanie, tworzenie struktur i hierarchii, rozwój kierowania;
- Smith, Mitchell, Summer (1995): założenie firmy, wzrost, dojrzałość;
- Wasiulczuk (2005): etapy zaistnienia, wczesnego wzrostu, późnego wzrostu i stabilizacji.

Rozwój przedsiębiorstwa ma złożony charakter i może być rozumiany albo jako likwidacja luki rozwojowej, albo jako proces poprawy pozycji organizacji na rynku (Machaczka, 1998). Jest on kategorią jakościową, obejmuje bowiem celowe, skuteczne, a zarazem skoordynowane zmiany systemów przedsiębiorstwa, które mają na celu dostosowanie go do zmian w otoczeniu i uzyskania przewagi konkurencyjnej (Pierścionek, 2011: 16). Oznacza proces zmian, umożliwiających przetrwanie w zmieniającym się i konkurencyjnym otoczeniu, odnosi się do zmian poziomu oraz struktury wszystkich składowych organizacji (Mitek, Miciuła, 2012: 54). Tym mianem można określić „proces (czyli ciąg następujących po sobie i wzajemnie uzależnionych zmian stanów rzeczy) przebiegający w czasie, w którym kolejno następujące zmiany są uporządkowane, utrzymują się względnie trwale, aż do powstania sytuacji kryzysowej” (Urbanowska-Sojkin, 2003: 114). Definiowany jest również jako „zmiana dokonująca się według ustalonych prawidłowości, przynosząca określone skutki, która pociąga za sobą zmiany w istniejących stosunkach produkcji” (Filip, 2005: 342).

Termin „rozwój przedsiębiorstwa” obejmuje następujące znaczenia (Wyrwicka, 2003):

- instytucjonalne, określające przedsiębiorstwo jako funkcjonujący system, który ulega przeobrażeniom pod wpływem zmian otoczenia;
- instrumentalne, które odnosi się do funkcjonowania organizacji jako systemu przyjętych metod, koncepcji, technik, reguł i zasad, stanowiących fundament procesów kształtowania i praktycznego wdrażania zmian jakościowych;
- funkcjonalne, zgodnie z którym rozwój postrzegany jest jako osobna sfera działalności – zarządzający mogą nim sterować poprzez podejmowanie działań obejmujących elementy systemu lub wprowadzanie zmian w relacjach z otoczeniem.

Kategoriemi ściśle współgrającymi z terminem „rozwój przedsiębiorstwa” są badania i rozwój, postęp naukowy, rozwój wiedzy, innowacje, zmiana, restrukturyzacja (Skowronek-Mielczarek, 2013: 42).

Schemat 1.2. Wzrost a rozwój przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Czarnecki, 2016: 8–10.

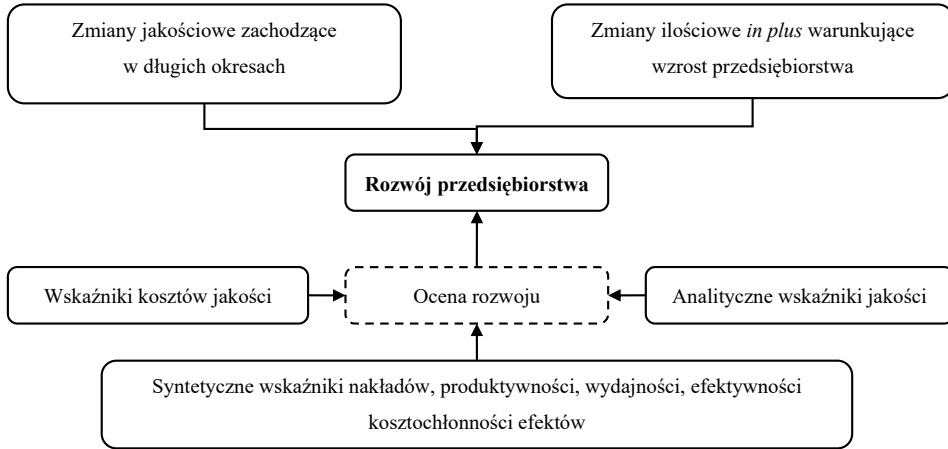
Rozwój przedsiębiorstwa może być definiowany przez pryzmat następujących pojęć: zmiany, jakościowego podejścia do zarządzania procesami zachodzącymi w organizacji, współpracy między poszczególnymi komórkami organizacji, koncentracji na uzyskaniu przewagi konkurencyjnej, długoterminowej strategii rozwoju przedsiębiorstwa, strukturalnych zmian jakościowych oraz wprowadzania nowych technik i rozwiązań innowacyjnych, zarówno w sferze produkcji, jak i zarządzania. Stanowi on zatem sumę zmian jakościowych, zachodzących w długich okresach oraz zmian ilościowych *in plus*, które są warunkiem wzrostu przedsiębiorstwa (Winiarski, 2011: 10). Jest kombinacją czynników produkcji, ukierunkowanych na wdrażanie nowych technologii, wprowadzanie nowych produktów i usług, pozyskiwanie nowych rynków zbytu (Filip, 2005: 342).

Rozwój jako zmiana w charakterze jakościowym jest nierozdzielnie związany z ekonomicznym rachunkiem gospodarowania (Skrzypek, 2002: 158). Ekonomiczna ocena jakości funkcjonowania podmiotu gospodarczego może być przeprowadzona (Wawak, 1998: 205–209) na podstawie:

- wskaźników syntetycznych – nakładów, produktywności, wydajności, efektywności, kosztochłonności efektów;
- wskaźników kosztów jakości (w tym ich dynamiki, struktury, udziału w kosztach wytwarzania);
- analitycznych wskaźników jakości: wad, usterek, strat dotyczących braków wewnętrznych i zewnętrznych, wadliwych oraz opóźnionych dostaw (schemat 1.3).

Kompleksowa ocena efektywności może być również prowadzona na trzech poziomach: efektywnej organizacji, efektywnego procesu oraz efektywnego stanowiska (Rummler, Brache, za: Linder, Cantrell, 2000: 55). W odniesieniu do pierwszego poziomu, miernikami efektywności ekonomicznej mogą być rentowność,

płynność i wartość przedsiębiorstwa, miernikiem efektywności procesów – ich wydajność, a efektywnego stanowiska – obniżka kosztów i wydajność pracy (Lisiecka, 2002: 236).

Schemat 1.3. Rozwój przedsiębiorstwa i jego ocena

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wawak 1998: 205–209; Winiarski, 2011: 10.

1.2. Determinanty rozwoju przedsiębiorstw

Rozwój współczesnych przedsiębiorstw ma charakter złożony, jest rezultatem procesów globalizacji, przemian społeczno-gospodarczych, rozwoju technologii teleinformatycznych, zmian w podejściu do procesów gospodarowania oraz wzrostu znaczenia kwestii ekologicznych (Misztal, 2018: 27) o kluczowym znaczeniu dla funkcjonowania i przetrwania na konkurencyjnym rynku. Uzależniony jest od determinant wewnętrznych i zewnętrznych, określanych również mianem makroekonomicznych. Zalicza się do nich poziom i tempo wzrostu PKB, realizowaną politykę monetarną i fiskalną państwa, poziom bezrobocia, tempo ogólnego wzrostu cen, sytuację na rynku i poziom konkurencyjności, poziom rozwoju badań naukowych oraz innowacyjności społeczeństwa (Misztal, 2015a: 68).

Uwarunkowania zewnętrzne można podzielić na te, które wynikają z otoczenia międzynarodowego (w tym procesów koncentracji kapitału, wzrostu znaczenia korporacji międzynarodowych, globalizacji, postępu technologicznego, wzrostu znaczenia wiedzy przy podejmowaniu decyzji gospodarczych, procesów integracyjnych państw) oraz te, które wynikają z otoczenia krajowego, dotyczą norm